

Vebsayt: <https://involta.uz/>

ҚОНУНЧИЛИҚДА БЛОГЕРЛИК ФАОЛИЯТИГА ҚАНДАЙ ТАЛАБЛАР ҚЎЙИЛАДИ?

Nilufar Murodova

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti Bosma OAV jurnalistika
yo'nalishi 2-kurs magistranti

Аннотация

Issues of transparency, impartiality, fairness, openness and inviolability arise in the provision and reception of information. That is, in a society where everyone has the right to provide or disseminate information, the disseminator must understand fairness, impartiality, reliability, responsibility, and adhere to these norms, free from any pressure, interests, subjective opinions, or the interests of certain groups. In this case, the researcher was thinking about such an important issue.

Ахборот бериш ва қабул қилишда шаффофлик, холислик, ҳаққонийлик, очиқлик ва дахлсизлик устуворлигини таъминлаш масалалари юзага чиқади. Яъни, ҳар ким ахборот бериш ё тарқатиш ҳуқуқига эга жамиятда ахборот тарқатувчи шахс ё уюшма ҳар қандай тазйик, манфаат, субъектив фикрлар ё маълум бир гуруҳларнинг манфаатларидан холи равишда ҳаққонийлик, холислик, ишончлилик, масъулиятлиликни англаши ва бу

меъёрларга қатъий амал қилиши керак. Тадқиқотчи ушбу ишида мана шундай муҳим масала юзасидан фикр юритган.

Калит сўзлар: шарҳ, жамоатчилик назорати, принциплар, пост, ахборотлаштириш.

Ижтимоий тармоқлар ва муҳокамаларни ўқиб, амин бўляпмизки, блогерлик учун аниқ мезон ва талаб керак. Жамоатчилик назорати остида бўлса-да, блогерлик фаолияти таҳлил этилиши, баҳо берилиши лозим. Айтайлик, нуқул масаланинг бир томонини бўрттириб кўрсатадиган, ўзининг яширинча манфаати бўлган шахс омма олдида блогер сифатида «чиқиш» қилаверса, нима бўлади? Шу нуқтаъ назардан айтадиган бўлсак мазкур соҳа вакиллари учун ҳам айнан бир мақсадни белгилаб ва тартибга солувчи меъёрлар бўлиши керак назаримизда. Ўрганишлар натижасида ривожланган мамлакатлар тажрибасини ҳам тақдим этиш мақсадга мувофиқ.

АҚШда веб-сайт эгалари ва блогерлар “Алоқаларнинг мақбуллиги тўғрисида”ги Қонунга кўра ўз фойдаланувчилари жойлаштирган тухматона маълумотлар учун жавобгарликдан ҳимоя қилинадилар. Умумий қоида бўйича, фойдаланувчиларнинг шарҳлари учун ОАВ ёки блогер, шарҳ ҳақида билиши ёки билмаслигидан қатъи назар, жавобгар бўлмайди. Лекин, қуйидаги ҳолларда ОАВ ёки блогер бошқа шахслар қолдирган шарҳлар учун жавобгар бўлиши мумкин:

- агар шарҳ қолдирган шахс блогернинг ходими бўлса;
- шарҳнинг жиноятлиги очиқчасига маълум бўлиб турган бўлса;
- шарҳ муаллифлик ҳуқуқи ёки савдо маркасига зарар етказадиган таркибга эга бўлса.

Буюк Британияда веб-сайт эгалари, 2013 йилда қабул қилинган “Тухмат тўғрисида”ги актнинг 5-бўлимига мувофиқ, фойдаланувчиларнинг тухматона шарҳлари учун веб-сайтлар ёки блогерлар қуйидаги ҳолларда жавобгар бўлади (агар жабрланувчи буни исботласа):

- тухмат ёки ҳақорат қилган шахсни аниқлаш имкони бўлмаганда;
- жабрланувчи шарҳ мазмунига нисбатан сайт операторига ёки блогерга шикоят юборган бўлса;
- жабрланувчининг шикоятига жавоб берилмаган бўлса.

Беларусь Республикаси “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”ги Қонунга кўра интернет-ресурс, интернет нашрининг эгаси ўзига тегишли бўлган ресурс орқали қонунчилик билан тарқатиш тақиқланган, давлат ва жамият манфаатларига зарар етказувчи ишончсиз, ҳақиқатга тўғри келмайдиган жисмоний шахсларнинг шаъни ва кадр-қимматига путур етказувчи, юридик шахсларнинг ишчанлик обрўсини тўқувчи маълумотларни тарқатилишига йўл қўймаслиги, Республика қонун ҳужжатлари талабларига амал қилиши ва ваколатли давлат органининг талабига мувофиқ юқорида санаб ўтилган турдаги маълумотларни дарҳол ўчириб ташлашга мажбур.

Ўзбекистон қонунлари нима дейди?

Ўзбекистонда ахборотлаштириш соҳасини, ахборотни излаш, олиш, тарқатиш ва ундан бошқача тарзда фойдаланиш масалаларини тартибга солишга қаратилган асосий қонунлар бу Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ҳамда “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги, “Оммавий ахборот воситалари тўғрисида”ги, “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида”ги, “Ахборот олиш кафолатлари ва эркинлиги тўғрисида”ги қонунларидир.

Ўзбекистон Конституциясига мувофиқ, ҳар ким, шу жумладан ОАВ ва блогерлар ҳам ўзи истаган ахборотни излаш, олиш ва уни тарқатиш ҳуқуқига эга (амалдаги конституциявий тузумга қарши қаратилган ахборот ва қонун билан белгиланган бошқа чеклашлар бундан мустасно). Яъни, қонун билан чекланган (тақиқланган) ахборотдан ташқари исталган ахборотни тарқатиш мумкин.

“Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуннинг 12¹-моддасининг иккинчи қисми билан қуйидаги қоида ўрнатилган:

“Веб-сайтнинг ва (ёки) веб-сайт саҳифасининг эгаси, шу жумладан блогер ҳамма эркин фойдаланиши мумкин бўлган ахборот жойлаштириладиган Интернет жаҳон ахборот тармоғидаги ўз веб-сайтига ва (ёки) веб-сайт саҳифасига ҳамма эркин фойдаланиши мумкин бўлган ахборотни жойлаштиришдан аввал унинг тўғрилигини текшириши, шунингдек жойлаштирилган ахборотнинг нотўғрилиги аниқланган тақдирда уни дарҳол ўчириб ташлаши шарт”.

Демак, оммавий ахборот воситалари ҳамда веб-сайтлар (веб-саҳифалар) эгалари, шу жумладан, блогерлар ҳам ўз тармоқларида тухмат, ҳақорат ва юқорида келтирилган тавсифларга мос тушадиган бошқа ҳар қандай маълумотларни тарқатилмаслигини таъминлашлари, нотўғри маълумотлар қўйилган бўлса, уларни ўчиришлари керак.

Жавобгарлик ва жазо

“Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуннинг 12¹-моддасининг учинчи ва тўртинчи қисмлари юқорида кўрсатилган мажбуриятларнинг бажарилмаслиги оқибатларини қуйидагича белгилайди:

“Бу мажбуриятлар веб-сайтнинг ва (ёки) веб-сайт саҳифасининг эгаси, шу жумладан блогер томонидан бажарилмаган тақдирда мазкур веб-сайтдан ва (ёки) веб-сайт саҳифасидан фойдаланиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгилаган тартибда махсус ваколатли орган томонидан чекланиши мумкин. Ушбу талабларни бузганлик қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгарликка сабаб бўлади”.

Аниқ жавобгарлик ва жазо масаласида эса энг аввало Жиноят кодексининг 244¹-моддаси жиддий эътиборга молик. Ушбу моддага кўра, оммавий ахборот воситалари ёхуд телекоммуникация тармоқларидан, шунингдек Интернет жаҳон ахборот тармоғидан фойдаланган ҳолда қуйидаги ҳатти-ҳаракатларни содир этиш 5 йилдан 8 йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади:

- диний экстремизм, сепаратизм ва ақидапарастлик ғоялари билан йўғрилган, қирғин солишга ёки фуқароларни зўрлик билан кўчириб юборишга даъват этадиган ёхуд аҳоли орасида ваҳима чиқаришга қаратилган маълумотлар ва материалларни;
- фуқаролар тотувлигини бузиш, тухматона ва вазиятни беқарорлаштирувчи уйдирмаларни;
- жамиятда қарор топган хулқ-атвор қоидаларига ва жамоат хавфсизлигига қарши қаратилган бошқа қилмишларни содир этиш мақсадида диндан фойдаланиш, шунингдек диний-экстремистик, террорчилик ташкилотларининг атрибутларини ёки рамзий белгиларини тарқатиш ёхуд намоиш этиш.

Бу ҳуқуқбузарликларга нисбатан ижтимоий хавфлилик даражаси камроқ ҳуқуқбузарликларни ҳаракатларни айнан Интернет орқали содир қилганлик (ҳақоратли ёки бошқача номақбул “пост” ва изоҳлар қолдирганлик, номақбул изоҳларни ўчирмаганлик) учун жазо белгиловчи алоҳида қонун ҳужжати жавобгарликка сабаб бўладиган ҳаракатларни интернет орқали содир этган шахслар шу ҳаракатларни содир этганлик учун умумий жавобгарлик белгиланган тегишли қонун ҳужжатларига асосан жавобгарликка тортилиши мумкин. Масалан, интернетда “пост” ёки изоҳлар орқали бошқа шахсни тухмат ёки ҳақорат қилганлик учун Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 40 ва 41-моддалари ҳамда Жиноят кодексининг [139](#) ва [140](#)-моддаларида жазо белгиланган.

Шу билан бирга, юқорида кўрсатилган жазо чоралари фақат ҳуқуқбузарликни бевосита содир этган шахсларга нисбатан қўлланилишини ҳам таъкидлаш лозим.

Чунки, ОАВлар ҳамда блогерларга тегишли веб-сайтлар (веб-саҳифалар) орқали жиноий ва бошқа жавобгарликка сабаб бўладиган ҳаракатларни бошқа шахслар томонидан содир этилишига йўл қўймаслик мажбуриятини амалдаги қонунчилик ОАВлар ҳамда блогерлар зиммасига юклаган бўлсада, лекин бу мажбуриятни бажармаганлик учун жазо чоралари аниқ белгилаб қўйилмаган.

Умумий қоида бўйича эса ҳар қандай шахс фақат ўзи содир этган ғайриҳуқуқий, айбли ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги учун маъмурий ёки жиноий жавобгарликка тортилиши мумкин.

Шу ўринда қуйидаги хулоса ва таклифларни бериш мумкин:

- Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонунчилигига мувофиқ:
  - ОАВлар ҳамда веб-сайтлар (веб-саҳифалар) эгалари, шу жумладан, блогерлар ўз тармоқларида тухмат, ҳақорат ва қонунга мувофиқ жиноий ва бошқа жавобгарликка сабаб бўладиган бошқа маълумотларни тарқатилмаслигини таъминлашлари, нотўғри маълумотлар қўйилган бўлса, уни ўчиришлари керак. Бу улар зиммасига юклаган мажбуриятлардир;

- бу мажбуриятлар бажарилмаган тақдирда тегишли веб-сайтдан ва (ёки) веб-сайт саҳифасидан фойдаланиш белгиланган тартибда махсус ваколатли орган томонидан чекланиши мумкин;

- интернет тармоғида “пост” ёки изоҳлар орқали бошқа шахсни тухмат ва ҳақорат қилиш ҳамда қонунларга кўра жавобгарликка сабаб бўладиган бошқа ҳаракатларни содир этишда айбдор шахслар (ОАВ вакили ёки блогер ёхуд бошқа жисмоний шахс) Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 40 ва 41-моддалари, Жиноят кодексининг [139](#), [140](#), 244¹-моддалари, Фуқаролик кодексининг 100-моддаси ҳамда бошқа қонун ҳужжатларига мувофиқ маъмурий, жиноий ва фуқаровий жавобгарликка тортилишлари мумкин.

- Ахборотни тарқатиш соҳасидаги муносабатларни тартибга солувчи қонунчиликни такомиллаштириш зарур. Чунки:
  - мазкур муносабатларни тартибга солувчи қонун ҳужжатларининг кўплиги (6 та қонун ва 10 дан ортиқ қонуности ҳужжатлари мавжуд) ОАВлар, блогерлар ва аҳоли учун уларни билиш ва тушунишда қийинчилик туғдиради;
  - мавжуд қонун ҳужжатлари билан ахборотни тарқатиш билан боғлиқ муносабатлар етарлича тартибга солинмаган, ушбу муносабатлар субъектларига қўйилган талабларнинг бажарилишини назорат қилиш ва талаблар бажарилмаган ҳолларда жавобгарликка тортиш механизмлари мукамал эмас (масалан, изоҳларни ўчириш мажбурияти бор, лекин ўчирмаганлик учун аниқ жавобгарлик белгиланмаган);
  - сохта аккаунтлар орқали “пост” ва изоҳлар қолдириш имкониятининг мавжудлиги ҳар доим ҳам айбдорларни аниқлаш ва жавобгарликка тортишга имкон бермайди.

Фойдаланилган адабиётлар

1. “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонуни
2. 40-модданинг санкцияси Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 3 декабрдаги ЎРҚ-586-сонли [Қонуни](#) таҳририда — Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 04.12.2019 й., 03/19/586/4106-сон

3. Жиноят кодексининг [139](#), [140](#), 244¹-моддалари
4. Мамасиддиқов М.М., Одилов С.С. Мамлакатимизда инсон ҳуқуқларини таъминлашда жамоатчилик назоратини таъминлаш механизмлари ва уларнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш // “Мамлакатимизда инсон ҳуқуқларини таъминлашда давлат органлари фаолияти устидан самарали жамоатчилик назорати механизмини ишлаб чиқиш ва такомиллаштириш” мавзусидаги илмий-амалий конференция материаллари тўплами (23 май 2018 й.). Ўзбекистонда хизмат кўрсатган юрист, юридик фанлар доктори, профессор, полковник М.Х.Рустамбаевнинг умумий таҳрири остида. –Тошкент, Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардияси Ҳарбий-техник институти, 2018. -Б. 22-31.